

– *I тип* – виховні (набуті) стереотипи, що закладалися особистості найближчим соціальним оточенням (сім'я, школа, релігійні організації);

– *II тип* – штучно підтримувані у суспільстві стереотипи, прихованою метою яких є збереження влади і контролю над економічною та фінансовою сферами у руках чоловіків.

Література

1. Кар'єрне консультування: практичний посібник / Заєць І. В., Ігнатович О. М., Татаурова-Осика Г. П., Шевченко О. М. ; за ред. О. М. Ігнатович. Київ, 2019. 292 с.
2. Психологічний супровід різних категорій дорослого населення : монографія / Помиткін Е. О. та ін. Київ, 2019. 475 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ САМООЦІНКИ У ДІВЧАТ-ПІДЛІТКІВ ІЗ ОСОБЛИВОСТЯМИ ЗОВНІШНОСТІ

Світлана ТАФІНЦЕВА

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
taffinceva@gmail.com

У сучасних умовах розвитку нашого суспільства, зокрема, переорієнтації соціально-економічних відносин, а також виникнення постійних стресових ситуацій, важливим завданням є вивчення особливостей становлення підростаючої особистості та розвитку її самооцінки. Для підліткового віку характерним є формування світоглядних позицій. У цей період ще не усвідомлюється в повному обсязі суб'єктивність власних домагань і об'єктивність можливостей. Неадекватна самооцінка зумовлює невідповідне ставлення до себе, що породжує проблеми в майбутньому, коли доросла особистість не здатна до самореалізації та залежить від соціальних суб'єктивних чинників, зокрема гендерних стереотипів.

Метою нашої діагностичної програми було дослідження особливостей самооцінки дівчат-підлітків із особливостями зовнішності. Основними завданнями ми визначили: виявити дівчат-підлітків, які не сприймають своє фізичне «Я»; виявити ступінь задоволеності/незадоволеності своєю зовнішністю; з'ясувати особистісні труднощі у дівчат; визначити рівень їх самооцінки.

Емпіричним майданчиком обрали соціально-спортивну школу Фонду «Реал Мадрид» (Хмельницька область). Вибірка для дослідження включала дівчат підліткового віку, які зверталися за консультацією до психолога для обговорення власної зовнішності, зокрема її особливостей (недоліків).

Основні діагностичні методики, які були використані у процесі дослідження: тест самоакцептації (підлітковий і юнацький вік) [1]; «Опитувальник образу власного тіла (ООВТ)» О. Скугаревського, С. Сивухи [2]; методика «Шкала самооцінки» (підлітковий і юнацький вік) [3].

На думку дівчат, до недоліків зовнішності можна віднести: зайву вагу, целюліт на стегнах і сідницях, огрядність, великий живіт і стегна; пориста шкіра обличчя, рук та грудей; жирний блиск на шкірі обличчя; висипи на обличчі; відсутність грудей; видимі родимки на обличчі; клаптовухість («вуха стирчать, що

навіть розпущене волосся це не приховує»); шрами від опіків («всі постійно з відразою дивляться на мене, на мою гидку руку»).

Під час спостереження та індивідуальних бесід із дівчатами-підлітками ми зафіксували у них такі симптоми та особливі моделі поведінки, що зумовлені особливостями, які вони бачать у своїй зовнішності: симптом дзеркала – дівчата-підлітки постійно дивляться у дзеркало та інші віддзеркальовані поверхні, прагнучи знайти вигідний ракурс, у якому ймовірно особливість не видно, і визначити, яка саме корекція «особливості» необхідна; симптом фотографії – категорична відмова фотографуватися через страх того, що фото назавжди «збереже потворність»; відмова від дзеркала; спроба приховувати ймовірну особливість (надмірне використання косметики, носіння мішкуватого одягу); надмірний догляд за зовнішністю (чищення шкіри, причісування волосся, корекція брів та інше); нав'язливе торкання до шкіри для обмацування своєї «особливості»; випитування родичів про «особливість»; соціальна депривація; знижена успішність (проблеми з оцінками, навчанням, відвідуванням закладу освіти); тривожність; неповага до себе та низька самооцінка; соціальна ізольованість; залежність від батьків; нездатність зосереджуватися на навчанні через стурбованість своїм зовнішнім виглядом; відчуття незручності у суспільстві, підозри, що інші помічають «особливість» і глузують з неї; порівняння свого зовнішнього вигляду або окремих частин тіла з кумиром; бажання виправити «особливість» за допомогою пластичної хірургії.

Таким чином, за результатами бесіди ми з'ясували, що дівчата-підлітки дуже сприйнятливі до гендерних стереотипів, які стосуються важливості фізичної привабливості для дівчини/жінки. Це відбувається через те, що процес соціального порівняння є визначальним для розвитку самооцінки та формування емоційно-ціннісного ставлення до себе в цілому. Дівчата-підлітки гостро переживають невідповідність ідеалу фізичного образу «Я», яке виявляється у незадоволеності своєю зовнішністю, що призводить до появи різних страхів, зокрема, бути неприйнятною у колективі однолітків, а в подальшому це може стати причиною соціальної ізоляції.

За результатами, отриманими відповідно до методики «Тест самоакцептації (підлітковий і юнацький вік)», виявлено загальну тенденцію відповідей респонденток: «я не можу сказати, що мені подобається моя зовнішність»; «я невдоволена своєю зовнішністю, мені здається, що я неприваблива»; «буває, що я соромлюся своєї зовнішності»; «я невпевнена, що моя зовнішність може сподобатися комусь із хлопців»; «я не можу спокійно ставитися до оцінок своєї зовнішності»; «мене непокоїть, як мене сприймають інші» тощо.

Отже, ставлення до свого тіла чи окремих його частин, що супроводжуються такими негативними почуттями у дівчат, як провина, тривога, сором, злість, пов'язані з неповагою до себе, а також з нижчим рівнем самоакцептації характеру та самоакцептації соціальної поведінки.

Таким чином, за шкалою прийняття своєї зовнішності, яка визначає ступінь задоволення нею, стійкість оцінки власної зовнішності, її незалежність від оцінок оточуючих, дівчата-підлітки не набрали балів взагалі, що свідчить про відсутність позитивної установки на себе, яка формується під впливом позитивних установок стосовно кожної дівчини у процесі соціалізації.

Використання «Опитувальника образу власного тіла (ООВТ)» О. Скугаревського, С. Сивухи допоміг виявити ступінь задоволеності або

незадоволеності зовнішністю серед дівчат-підлітків. Ми з'ясували, що серед респонденток не має жодної дівчини, яка була б задоволена своєю зовнішністю, що зумовлює їхню низьку самооцінку, негативну оцінку образу фізичного «Я» при наявності певних особливостей зовнішності. Дівчата негативно ставляться до власної зовнішності, прагнуть узгодити її із існуючими стандартами, які є у суспільстві.

Відповідно до методики «Шкала самооцінки» було з'ясовано, що 16,7 % респонденток мають середній рівень самооцінки, що є свідченням того, що дівчата-підлітки інколи намагаються прислухатись до думки інших. Низький рівень самооцінки діагностовано у 83,3 % дівчат. Вони важко сприймають критичні зауваження у свою сторону, сумніваються у правильності своїх дій, стараються завжди брати до уваги думку інших і відчують свою неповноцінність. Узагальнені результати нашого дослідження засвідчують, що труднощі у спілкуванні, навчанні, іграх; фрустрація і афіліація; негативні оцінки інших зрештою призводять до поступового зниження самооцінки особистості. Тому дівчата схильні сприймати більшість ситуацій як загрозливі, реагувати з підвищеною тривожністю. Виникнення деформованого сприйняття образу фізичного «Я» у дівчат-підлітків, які мають особливості зовнішності (як реальні, так і надумані) спричинене передусім впливом гендерних стереотипів щодо зовнішності дівчини/жінки.

Таким чином, постає нагальна потреба у формуванні толерантного середовища, вільного від будь-яких гендерних стереотипів.

Література

1. Булка Н. І. Ресурси соціального інтелекту: адаптивність, комунікативність, креативність. *Практична психологія та соціальна робота*. 2004. № 6. С. 45–47.
2. Скугаревский О. А., Сивуха С. В. Образ собственного тела: разработка инструмента для оценки. *Психологический журнал*. 2006. № 2. С. 40–48.
3. Современная энциклопедия психологических тестов / сост. В. Ю. Лившиц. Донецк : ООО ПКФ «БАО», 2004. С. 24–26.

МАСКУЛІННА ТА ФЕМІННА ЛОГІЧНІ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИК ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРОЄКТНИХ МЕНЕДЖЕРІВ

Тетяна ФЕСЕНКО

**Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка,
fesenkotatyana@gmail.com**

Галина ФЕСЕНКО

**Харківський національний університет
міського господарства імені О.М.Бекетова,
galyna.fesenko@kname.edu.ua**

Відомо, що гендерний підхід органічно функціонує у різних системах знань, зокрема, визнається важливим компонентом освітньо-професійної підготовки